

žádost těla porušeného a vésti andělský život. To svatý Jeronym za nebeský život klade, ktož jsa v těle, bude živ ne podlé těla, žádosti jeho nepovole. I dieť svatý Augustin: „Budúť něco velikého mieti mimo jiné, ješto v těle súc mají něco netělesného.“ A praví kniha Apokalypsis, že panny jdú za beránkem, kamžkoli on jde, a zpievají rozkošnú pieseň jiez nižádný jiný zpievati nemóž, ani móž jí rozuměti, jen ony samy, jimž dána ta drahá koruna k jich cti věčné. Sbožný uzří jich takú čest v nebeské radosti! Ale to ovšem zbožnější, ktož i sám bude v tom zástupu v té drahé koruně panenské! I to j' toho panenského stavu chvála, ješto j' řekl Kristus: „Slovo božie, když padne v dobrá srdce jako siemě v dobrú rolí, jedna třidceti úžitka přinesú, druhá šedesát a třetie sto.“ V manželských dobrých srdcích třidceti úžitka móž přiněsti slovo božie, ve vdovském šestdesát a v panenských sto. Neb každá šlechtnost dražší jest s čistotú a osdobnější. A také i malěři chtiec krásný obraz učiniti, položí jej najprv bielú barvú, že ta barva slušně běře na se jiné barvy. A matka božie vždy jest čistě při sobě měla, v dětinných letech byla v chrámu se pannami; potom s Jozefem byla s čistým jinochem; a pak čistého jměla syna svého a ten umieraje poručil jí čistému svatému Janu. A z toho j' viděti, že ktož zde v čistém panenském stavu bude jie následovati, buděť ji v nebesiech s sebú ve cti mieti.

1 zženili se oženili se – 3 po tom stojie o to stojí, usilují – 5 táhnúc se směřujíc – 6 býti modlitev plnu dbáti modliteb – 7 nesdrženie nezdrženlivost – 8 hubenější ubožejší, bídnější

14 frej vésti baviti se, milostné pletky míti – 15 ovšem zcela, zplna; šeredstvie ohavnost – 16 odrhají zpívají (odrhovačku) – 17 čerstvie bujná, živá – 19 listy utěšené milostná psaní

21 a 26 lacino, dráže vážití málo, více si ceniti

24 helbrechtné (helmbrechtné) neb frejovné panny světácké, do světa, nevázané (podle zvrhlého selského synka Helbrechta, postavy básně Wernherovy z 2. pol. 13. stol.); frejier milovník, záletník – 26 velmuly sú přilnuly – 28 virgines eorum (bible: eius, t. j. Sionu) skvalide panny jejich nečisté; ušprundalé špinavé, nečisté

29 neupřiemý neupřimný – 30-31 pokrytsky a licoměrně pokrytecky a na oko – 31 potřeba zaopatření; sľibiti se (komu) zalibiti se – 33 zšereděna šerednou učiněna, poskvrněna

38 nehyzdím nehanobím; bydlé žijí – 39 obyčej způsob, mrav; bráti na mysl všimati si, učiti se – 40 nahodí poskytne, dá – 41 v zámutku v zármutku – 42 jdú s marností vókol obírají se marností (in levitate ambulat) – 44 přívod navedení – 45 příčina podmínka, příležitost

46 protřela cestu razila cestu – 53 vznesl povznesl, vyvýšil (efferam); všelický každý – 55 řád pořadí, stav – 61 družice družka; bližnie družky (proximae) – 65 utěšený krásný; vzbúzejíc povzbuzujíc – 69 Apokalypsis Zjevení sv. Jana – 71 sbožný šťastný – 77 osdobný ozdobený – 78 slušně dobře – 79 dětinný dětský

BARLAAM A JOSAFAT

KTERAK NACHOR DOLÍČIL JEDNOHO PRAVÉHO BOHA

a pohanské modly potupil dovodě, že mnozí lidé mají rozličné věci za bohy a všichni blúdie. Slyštež o tom!

A když sem to tak řekl o svém bohu, jakož mi jest dal řeči o sobě — kakž koli jest nad to nade vše — chcít již, ó králi, o lidech řeči, kteří jsou účastni pravdy v svéj více a kteří blúdie. To všem je věc známá, ktož čtú Písmo neb slýchají:

Trój lid jest na světě, ješto oni jinak a oni jinak a oni jinak věrie o bohu: jedni jsú pohani obecní, druzí židé a třetí křesťané.

Pohané ctie mnoho bohów, zlých i dobrých, slúžieze jim. O těch chci najprv řeč podjieti. A ti jsú troji dávným počátkem: Kaldei, Řekové a Ejipští. Tiť jsú jiným národuom cesta, kdežť koli slúžie více bohóm než jednomu. Znamenajtež mú řeč a uzřete, pravdu-liť jsú našli či blud! Kaldejští, zdali jsú nezblúdili, ctiec elementy tú pectí, ješto na samého boha slušie, stvoření slúžiec miesto stvořitele? A těm svým bohóm činili obrazy, některé nazvavše obraz nebes, některé země, ohně, moře, povětřie, slunce, měsiece i jiných hvězd. Tutot elementy miením i nebeská těla, žeť nejsou z jiných spojena elementów; ale jest kterakás věc pátá kromě čtyř našich elementów. A tak ty bohy zčinivše sobě, chovajíc jich v chrámiech, střehúc jich, slúžili jim, za bohy jměli, ano to jest věc dostojnějšie, ješto to činí, než to, ješto učiněno, aneb to, ješto chová, než chované. Protož blúdiliť sú ti i blúdie, ktožť ty slúpy a obrazy mají za bohy, ješto sú je lidé svýma rukama učinili.

Nechajíc pak té hrubosti, by to bohové byli obrazi a slúpi bohóm ke cti učiněni: mohú-liť elementi bohové býti z těchto čtyř našich elementów, má-liť se jim modleno býti a klaněno? Elementové poddáni jsú porušení a nemají smysla a rozumu; a protiven jest jeden druhému, jakož vidíme oheň a vodu, zemi a povětřie. Kací sú to bohové měniec se, hubiec se? Ale jsúť stvoření božie, ješto svú mocí neporušný z ničehož stvořil a divnú pořiedí svú múdrostí v svéj dobrotě k úžitku lidem, a jakž chce, tak mění vše a tak vším hýbe; i člověku poddal je jest: vidíme, ano zemí hýbí lidé, oří ji, kopají, žhú, po svéj vuoli ji vedú; i voda jest k úžitku lidem učiněna a poddána smyslu člověčíemu, aby ji vedl k svéj potřebě. Těž o povětří; neníť böh, ale od boha jest učiněno k lidskéj potřebě. Temný by to böh byl, nemaje světla! Ale že jiné světlo osvietí povětřie, jakož je slunce nebo měsíc osvěcuje neb člověk, svým smyslem oheň zažeha. Těž řku o ohni, že böh není, ale jest učiněn ku potřebě lidem, aby jím pekli a vařili, zhli, zhřievali a ve tmě svietili sobě. A tak lidé nosie oheň s miesta na miesto a pohašují jej protivným jemu. A kto by směl bohu činiti co protivenství a hubiti boha; čili by böh svého nepomstil protivenství? A tak jest zřemo, že nejsou bohové tito čtyři elementi, ale jsú božie stvoření k úžitku lidem.

Aniť böh jest nebe, ješto jest pátá věc; ač ne tak hrubá, avšak jest tělo, tlustost, dlúhost i širokost maje, a miesto jest sebú zaměstnalo, neb má sebe strany a nikdiež všecko spolu není — většie miesto více má jeho a menšie méně; a toho není do boha. A vidímy, ono se vždy tak točí vókol, jakož jest způsobce všeho, böh pravý, zpósobil jemu, aby každý kruh nebeských ponebí svůj běh držal. A tak nebe jest uděláné a stvoření božie, ale ne böh; neb se jest ne samo učinilo ani jest samo sebú, ale böh je jest stvořil a učinil a zatočil jím po svéj vuoli, aby svým během činilo léto a zimu, noc a den i jiné časy.

Aniť jest böh měsíc neb slunce neb jiné hvězdy, ačť se lesknú. Neb menšief jest to každé než nebe jeho, v němž běží; a nebe v sobě drží slunce a mčí je vókol. A táž jest o jiných hvězdách neb o měsieci. A ač jim jest dal böh největší moc velikú, však to vše, což se děje, böh jest zpósobil i pósobí, ač i skrze ty věci.

50 A jakož by nemůdré bylo, kto by modlil se, do mlýna přijda, k kolu neb vodě, ješto kolem točí, neb žrnovu, ješto mele, aby semleno měl své obilé, a neprosil mlynáře za to, že on to tak zpořiedil a tak mlýn pustil, že po jeho vuoli to tak běží a dokudž chce, takéžť jest nemůdré těm věcem modliti se, skrze něž buoh činí, což chce, dokudž chce. Protož jedinému Pánu modliti se máme a jemu slůžiti samému, jej za bůh majíc, ale ne těch věcí, ješto je on stvořil a způsobil, skrze něž nám činí pohodu naši, a jej máme chváliti v činech jeho a v tak divném způsobu.

Nadpis: *dolitičl dokázal; dovodě dokazuje; blúdie žijí v bludu – 1 kakž koli jakkoli, ačkoliv – 6-7 chci... řeč podjieti chci promluvíti – 7 dávným počátkem odedávna; Kaldei Chaldejští; Ejiptští Egyptané – 10 elementy živly; poctí (k počest) poctou – 11 obrazy sochy – 12 povětrje vzduch – 14 zčimvše učinivše – 17 slúpy sloupy, sochy*

18 *hrubost* hrubé nazírání – 20 *poddáni jsú porušení* podléhají zkáze; *smysl* rozum, chápaní – 21 *protivný* protivící se, protichůdný – 22 *hubiec se hynoucí*, když hynou; *neporušný* neporušitelný – 23 *divný* podivuhodný; *pořiedí řídí* – 25 *žhú pálí*; *ji vedú* zacházejí s ní – 29 *zažeha* zapále – 33 *zřemo* zřejmo

34 *tělo těleso* – 34-35 *tlustost, dlúhost i širokost* tloušťka, délka, šířka – 35 *zaměstnalo* zabralo; *strany* části; *nikdiež nikdež* – 36-37 *nieie do boha* není u Boha, nemá Bůh – 37 *zůsobce* původce, stvořitel – 38 *nebeská ponebí* sféry

43 *mči je vókol táhne, vleče* (rapit) – 48 *zpořiedil* uspořádal – 52 *pohoda* pohodlí

Poznámky ediční

Tomáš ze Štítného

Soupis starší literatury o Štítném je ve Vlčkových Dějinách české literatury I, 1897¹, str. 61-64, při hesle „Štítný“ v OSN (od V. Laciny), v Gebauerově spise O životě a spisích T. ze Štítného, Praha 1923; novější literaturu uvádí v litografovaných přednáškách o staročeské literatuře E. Smetánka, J. Jakubec v Dějinách české literatury I, 224-252 a Fr. Ryšánek v hesle „Štítný“ v OSNND.

Jotace v ukázce ze sborníku Vyšehradského zachovávána a upravována všude v dlouhých slabikách a v krátkých po sykavkách a po ř. V ostatních ukázkách je jotace zachovávána jen v dlouhých slabikách.

Sborník Vyšehradský

Ukázky otištěny ze sborníku t. zv. Vyšehradského NUK XVII F 9, fol. 1a; 13a-b; 68b-69b. Předmluvu otiskl J. Menšík, Počátky stč. mystiky (Památky 5), Praha 1948, str. 57; další ukázky dosud netištěny.

– Předmluva

3 slúl] [luh; *opraveno tečkou pod h* – 6 neporozuměl] neprorozumyel

2 *Augustina O bojování hřiechów* De conflictu vitiorum et virtutum liber unus (připisováno Aureliu Augustinovi), PL40, 1091n – 3 *David, O sedmi duchovního stavu vstupních* David de Augusta, De septem processibus religiosi statu (název traktátu v jednom z nejstarších vydání z r. 1596); nové vydání: Fr. David ab Augusta O. F. M., De exterioris et interioris hominis compositione secundum triplicem statum incipientium, proficientium et perfectorum libri tres. Ad Claras Aquas (Quaracclii) 1899, III, str. 61n – 7 Mat. 7,8; Luk. 11,10